

2019-01-08

Ställningstagande i regeringsfrågan: bakgrund och faktaunderlag

Liberalernas partiråd ska pröva partiets ställningstagande i regeringsfrågan mot bakgrund av det parlamentariska läget efter valet 2018. Denna PM syftar till att ge en faktabakgrund. Beskrivningen görs i princip kronologiskt för att därmed ge en överblick av händelseförloppet under föregående mandatperiod och fram till nuläget.

2014: Regeringsskifte och decemberöverenskommelse

Fram till valet 2014 ingick Liberalerna i en Alliansregering tillsammans med Moderaterna, Centerpartiet och Kristdemokraterna. Alliansen hade i valet 2006 fått egen majoritet i riksdagen. Den egna majoriteten förlorades i valet 2010, då Sverigedemokraterna första gången kom in i riksdagen. Eftersom Alliansen förblev det största blocket kunde dock Alliansregeringen fortsätta styra, nu i minoritet, utan att vara beroende av aktivt stöd från något annat parti. I kraft av att utgöra största block kunde Alliansen ändå få igenom sin politik, utom i de situationer då de rödgröna och Sverigedemokraterna var eniga om ett motförslag.

I valet 2014 fick de tre rödgröna partierna sammantaget fler röster än de fyra Allianspartierna. Statsminister Fredrik Reinfeldt avgick därför direkt efter valet, vilket var i enlighet med de besked som Allianspartierna givit under valrörelsen. När talmannen nominerade Stefan Löfven som ny statsminister lade Allianspartierna ned sina röster och avgav en gemensam röstförklaring där de förklarade att detta skulle tolkas som att valresultatet gjorde det ofrånkomligt att Löfven skulle bilda regering.

Vid budgetomröstningen i december 2014 vann Allianspartiernas budgetmotion, efter att Sverigedemokraterna först röstat på sin egen budget och därefter i slutvoteringen på den borgerliga. Det innebar att Sverigedemokraterna bröt mot riksdagens praxis för beslutsfattande, som går ut på att varje parti röstar på sitt eget förslag och därefter lägger ned sin röst i övriga voteringar om detta inte vinner stöd. Eftersom detta ledde till att den rödgröna regeringens budgetförslag föll utlöstes en regeringskris där Stefan Löfven aviserade ett extra val.

Senare samma månad slöt fyra Allianspartierna och de två regeringspartierna den så kallade decemberöverenskommelsen (DÖ), där partierna bland annat förband sig att släppa fram den statsministerkandidat som samlar stöd från den partikonstellation som är större än alla andra tänkbara regeringskonstellationer och att en minoritetsregering också ska kunna få igenom sin budget. Eftersom Allianspartierna var större än de två regeringspartierna S och MP men mindre än de tre rödgröna innebar detta att Allianspartierna förband sig att tolerera regeringen Löfven så länge som regeringen också kunde hämta stöd från Vänsterpartiet.

Den 9 oktober beslutade Kristdemokraterna på sitt riksting att lämna decemberöverenskommelsen. Eftersom DÖ förutsatte enighet mellan sex partier konstaterade Liberalerna att DÖ därmed hade fallit.

Landsmötesbeslutet 2017 och budskapet inför valrörelsen 2018

Partistyrelsens allmänpolitiska yttrande till landsmötet den 17–19 november 2017 innehöll ett längre avsnitt om regeringsfrågan. Partistyrelsen konstaterade inledningsvis att de borgerliga partierna utgjort ett samlat regeringsalternativ under större delen av efterkrigstiden, även om begreppet Alliansen lanserades först inför valet 2006. Partistyrelsen fastslog därefter att decemberöverenskommelsen inte skulle upprepas, eftersom den gav Vänsterpartiet orimligt stort inflytande.

Vidare framhöll partistyrelsen att det är uteslutet för ett liberalt parti att samarbeta med Sverigedemokraterna, ett parti som utpekar liberalismen som sin fiende. Partistyrelsen fastslog även att Alliansen inte ska förhandla politiska uppgörelser med Sverigedemokraterna.

Mot den bakgrunden formulerade partistyrelsen följande hållning:

Det är partistyrelsens uppfattning att Liberalerna ska sträva efter att bilda en ny alliansregering efter 2018 års val. Detta blir möjligt om allianspartierna blir större än de rödgröna.

Om de rödgröna partierna blir större än alliansen uppstår samma situation som hösten 2014 på nytt. I det läget ska decemberöverenskommelsen inte återupprepas, och Alliansen ska inte förhandla med Sverigedemokraterna. Då återstår blocköverskridande samverkan. Det kan handla om samverkan i riksdagen eller om en blocköverskridande regering, där strävan ska vara att alliansen ska agera gemensamt.

Detta blev också landsmötets beslut.

Liberalernas budskap i valrörelsen 2018 byggde på landsmötesbeslutet och innebar följande:

1. Den rödgröna regeringen har fört landet i fel riktning och ska avsättas.
2. Det är uteslutet för Liberalerna att samarbeta med riksdagens två ytterlighetspartier, Vänsterpartiet och Sverigedemokraterna.
3. Liberalernas mål är ett starkare liberalt parti och att Alliansen blir största block, så att en ny Alliansregering kan bildas.
4. I ett mer komplicerat läge, till exempel om storleksförhållandena mellan blocken i princip består, bör en sammanhållen Allians med en borgerlig statsminister söka samarbeta över blockgränsen med ett eller två andra partier. Politikens ytterkrafter ska inte ges inflytande.
5. Om inte heller detta är möjligt måste partierna fortsätta att söka en lösning. Under inga förhållanden kommer Liberalerna att ingå i en regering som förhandlar med Sverigedemokraterna eller Vänsterpartiet.

Valet 2018 och tiden därefter

Valresultatet 2018 innebar att Alliansen förblev mindre än de tre rödgröna partierna. Allianspartierna fick totalt 143 mandat, medan de rödgröna erhöll 144 mandat och Sverigedemokraterna 62 mandat. Stefan Löfven meddelade att han avsåg att sitta kvar som statsminister i avvaktan på den fortsatta processen.

Den 12 september meddelade de fyra Allianspartiernas ledare att de bjöd in Stefan Löfven till samtal om blocköverskridande samarbete med en Alliansregering. Löfven avvisade tanken på att utgöra ett underlag i riksdagen till en sådan regering.

Den 25 september höll riksdagen den förtroendeomröstning om sittande statsminister som är obligatorisk efter ett riksdagsval. Alliansen och Sverigedemokraterna röstade emot Löfven, medan de rödgröna röstade för. Därmed hade riksdagen uttalat misstroende och statsministern entledigades samma dag.

Den 2 oktober gav talmannen i uppdrag till Ulf Kristersson att sondera förutsättningarna för en regering med honom själv som statsminister. Moderaternas och Kristdemokraternas hållning var att Kristersson borde väljas, medan Liberalerna och Centerpartiet villkorade detta med att det fanns förutsättningar för ett

blocköverskridande samarbete med ett eller två partier. Varken Socialdemokraterna eller Miljöpartiet förklarade sig beredda att ingå i ett sådant samarbete med en Alliansregering.

Den 12 oktober lanserade Ulf Kristersson offentligt en så kallad 3-2-1-modell. Förslaget innebar att Moderaterna skulle bilda regering tillsammans med de Allianspartier som önskade delta, medan övriga Allianspartier skulle inbjudas att samverka i riksdagen.

Den 13 oktober beslutade Liberalernas riksdagsgrupp och partistyrelse att meddela att partiet inte i rådande läge var berett att ingå i eller släppa fram en regering bestående av ett eller flera allianspartier om en sådan regering saknar förankring över blockgränsen. I stället förordade Liberalerna ett fortsatt arbete för att bilda en regering som bygger på samförstånd både inom alliansen och över blockgränsen. Liberalerna avsåg att rekommendera talmannen att ge Ulf Kristersson förlängd sonderingsperiod för att han djupare skulle kunna pröva olika möjligheter att få till stånd en sådan regering. Vidare beslutade riksdagsgruppen och partistyrelsen att partirådet skulle kallas in om Liberalerna i något läge skulle ta ställning för en alternativ regering som inte bygger på ett samförstånd både över blockgränsen och inom Alliansen.

Även Centerpartiet gav samma dag besked om att partiet inte var berett att släppa fram Ulf Kristersson som statsminister för en regering som saknade stöd över blockgränsen.

Den 14 oktober slutrapporterade Ulf Kristersson sitt uppdrag i förtid och konstaterade att han inte hade kunnat hämta tillräckligt stöd för sin kandidatur.

Den 15 oktober gav talmannen i uppdrag till Stefan Löfven att sondera förutsättningarna för en regering med honom själv som statsminister. Den 29 oktober slutrapporterade Stefan Löfven sitt uppdrag och meddelade att inte heller han hade kunnat få tillräckligt stöd för att kunna väljas till statsminister.

Den 5 november meddelade talmannen att Annie Lööf förklarat sig beredd att ta på sig ett sonderingsuppdrag för att undersöka förutsättningarna till ett regeringssamarbete mellan hela Alliansen och Miljöpartiet. Talmannen avstod dock från att ge henne ett sådant uppdrag, eftersom två Allianspartier inte stödde den tanken. (Dessa två partier var Moderaterna och Kristdemokraterna.) För att föra processen framåt aviserade talmannen i stället att han den 12 november skulle nominera Ulf Kristersson som statsminister.

Den 14 november tog riksdagen ställning till Ulf Kristersson som statsminister. För Kristersson röstade Moderaterna, Sverigedemokraterna och Kristdemokraterna. Övriga partier röstade emot. I sina respektive röstförklaringar framhöll såväl Liberalerna som Centerpartiet att nej-rösterna inte var ett ställningstagande emot Kristerssons politik eller person, utan att det handlade om att Kristersson inte hade hämtat stöd för sin kandidatur över blockgränsen och att en regering utan sådant stöd därmed skulle bli ensidigt beroende av Sverigedemokraterna. Från båda partierna framhölls även att möjligheterna till ett blocköverskridande samarbete ännu inte hade prövats tillräckligt.

Den 15 november gav talmannen i uppdrag till Annie Lööf att sondera förutsättningarna för en regering som riksdagen kunde tolerera, med henne själv eller någon annan som statsminister. Annie Lööf slutrapporterade sitt uppdrag den 22 november och redovisade att inte heller hon hade nått framgång. Visserligen fanns det, menade Lööf, vissa öppningar för en samverkan över blockgränsen, men dessa öppningar blockerades av att två av riksdagens partier förklarade att de skulle rösta nej till samtliga regeringsalternativ som inte innebar att det egna partiet fick statsministerposten.

Den 23 november aviserade talmannen att han den 3 december skulle nominera Stefan Löfven som statsminister.

Den 28 november godkände Liberalernas riksdagsgrupp och partistyrelse att partiet skulle inleda samtal med Stefan Löfven om att pröva förutsättningarna för att släppa fram Löfven som statsminister under förutsättning att långtgående liberala reformer genomförs på viktiga samhällsområden som bland annat skatter, skola, försvar och funktionshinderpolitik. I beslutet ingick också att ett eventuellt förslag till uppgörelse skulle underställas Liberalernas partiråd för slutligt avgörande.

Löfven begärde därefter förlängd tid för att skapa förutsättningar för att kunna tolereras som statsministerkandidat, något som talmannen beviljade.

Samtal påbörjades mellan Socialdemokraterna, Liberalerna, Centerpartiet och Miljöpartiet. Denna partikonstellation skulle inte samla en majoritet i riksdagen men skulle bli större än övriga partikonstellationer, så länge inte Vänsterpartiet, Moderaterna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna var eniga.

Ett utkast till förhandlingsuppgörelse togs fram och redovisades för Liberalernas riksdagsgrupp och partistyreelse den 9 december. Planeringen var att riksdagsgruppen och partistyrelsen skulle fatta beslut den 10 december och att beslutet därefter skulle prövas av partirådet den 11 december. På morgonen den 10 december meddelade dock Centerpartiet att de sade nej till uppgörelsen, som därmed hade fallit. Det inplanerade partirådet den 11 december sköts därför på framtiden.

Den 12 december nominerade talmannen Stefan Löfven till statsminister. Kammarens omröstning hölls den 14 december. Socialdemokraterna och Miljöpartiet röstade ja, Vänsterpartiet avstod medan övriga partier röstade nej. I sina respektive röstförklaringar framhöll såväl Liberalerna som Centerpartiet att det inte fanns förutsättningar att släppa fram Löfven eftersom det i rådande läge inte fanns parlamentariskt stöd i riksdagen för den politik en sådan regering skulle föra.

Den 19 december meddelade talmannen sin tidsplan för det fortsatta arbetet.

Talmannen kommer måndagen den 14 januari att kalla till sig partiernas företrädare. Med ledning av deras besked kommer han samma dag att göra sin tredje statsministernominering. Kammaren kommer att votera onsdagen den 16 januari. Blir talmannens kandidat inte vald kommer en ny nominering att göras måndagen den 21 januari och en fjärde och sista votering hållas onsdagen den 23 januari. Om ingen statsminister då väljs ska, enligt grundlagens regler, ett extra val till riksdagen hållas på en söndag inom tre månader. Detta innebär att extra val ska hållas senast söndagen den 21 april. Efter ett eventuellt extra val börjar processen med regeringsbildning om på nytt.